

Πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων: Μια κλασική περίπτωση κοινωνικής δικαιοσύνης ή αδικίας κατά την επιλογή των υποψηφίων σπουδαστών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες

“Certificates of social ideals: A case of social justice or injustice in the selection of candidate students for the Pedagogical Academies”.

Αθανάσιος ΚΑΡΑΦΥΛΛΗΣ, Επ. Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε./Δ.Π.Θ.

Athanasios Karafyllis, Assistant Professor at the Democritus University of Thrace, School of Primary Education

Περίληψη

Η εργασία ασχολείται με το θέμα των πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων που έπρεπε να προσκομίζουν οι υποψήφιοι σπουδαστές των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Σκοπός της μελέτης είναι να καταγράψει τη σχετική νομοθεσία και κυρίως να αναδείξει στο φως αδημοσίευτο αρχειακό υλικό από το Αρχείο της Ζαρίφειου Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης.

Τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων τα χορηγούσαν οι αστυνομικές αρχές κάθε περιφέρειας, με τα οποία επιτρεπόταν στους υποψήφιους σπουδαστές «από απόψεως κοινωνικών φρονημάτων να συμμετάσχουν εις τον διενεργηθησόμενον διαγωνισμόν...» για την εισαγωγή του στις Π.Α.. Τα δικαιολογητικά που έπρεπε να καταθέσουν οι υποψήφιοι ώστε να λάβουν μέρος στις εξετάσεις, εκτός των άλλων ήταν: «Σημείωμα της οικείας αστυνομικής αρχής ότι υπέβαλεν αίτησιν εκδόσεως πιστοποιητικού ανεπιλήπτου διαγωγής, επιτρεπούσης την εγγραφήν» (Μπουζάκης, 1998, 233, 242).

Το μέτρο της προσκόμισης πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων από την πλευρά των υποψηφίων σπουδαστών αναδεικνύει το χρόνιο πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας και εκπαίδευσης του διαχωρισμού των Ελλήνων ανάλογα με τις πολιτικές τους επιλογές (σε πατριώτες ή μη, σε εθνικόφρονες ή μη). Το πλέον δυσάρεστο όμως στην επιλογή των υποψηφίων σπουδαστών ήταν ότι επρόκειτο για παιδιά μόλις 17-18 ετών, γεγονός που φωτογράφιζε περισσότερο την οικογένειά τους παρά τα ίδια. Ασφαλώς και αποτελεί μια τρανταχτή περίπτωση κοινωνικής αδικίας η απαγόρευση συμμετοχής στις εισαγωγικές εξετάσεις, αν και για την πολιτεία της εποχής το μέτρο θεωρούνταν κοινωνικά δίκαιο, στερώντας μια καλύτερη τύχη, μέσω της μόρφωσης, και εξασφάλιση καλύτερων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών εργασίας αλλά και κοινωνικής ανόδου, μιας και οι πλειοψηφία των παιδιών που επιθυμούσαν να σπουδάσουν στις Π.Α. προερχόταν από τα λεγόμενα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας.

Abstract

The study focuses on the certificates of social ideals which the candidate students of the Pedagogical Academies had to submit. Its objective is to present the relevant legislation and mainly to bring into light unpublished documents from the archives of the Zarifeios Pedagogical Academy of Alexandroupolis.

The certificates of social ideals were issued by the regional police and they entitled the candidates to sit the Academy Entrance exam. Among many other certificates, the candidates had to submit “a notice issued by the local police station stating that the candidate had applied for a certificate of excellent behaviour which would entitle him to get enrolled” (Bouzakis 1998, 233, 242).

The practice of having the candidates to submit certificates of social ideals highlights a perpetual problem of the Greek society and its education, separating the Greeks according to their political bias. However, the sobering fact was that the candidates, aged 17-18, were selected mostly according to their families’ political ideals rather than their own.

Certainly, this practice of not allowing certain candidates to sit the Academy entrance exam is a case of social injustice, although it was considered to be fair, depriving those people of the opportunity to be educated and therefore to ascend the social ladder and have better working and living conditions since the majority of adolescents who wished to study in the Academy came from the lower classes of the Greek society.

1. ΤΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τα Πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων ήταν κρατικά έγγραφα, τα οποία εκδιδόταν από μια αρμόδια αρχή (Στρατός, Αστυνομία) που βεβαίωναν ότι κάποιος πολίτης της χώρας δεν ήταν κομμουνιστής, ούτε καν συμπαθής προς τον κομμουνισμό ο ίδιος ή κάποιο μέλος της οικογένειάς του.

Η καθιέρωση των Πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων για την εισαγωγή σπουδαστών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες γίνεται για πρώτη φορά από τη δικτατορία του Ι. Μεταξά. Με Β.Δ. της 13/9/1938 «Περί χρόνου ενεργείας εισιτηρίων εξετάσεων των παιδαγωγικών Ακαδημιών, εκδόσεως αποτελεσμάτων κ.λ.π.» για την συμμετοχή των αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στις εισαγωγικές εξετάσεις των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και στηριζόμενο στον Α.Ν. 1075/1938, εκτός των άλλων δικαιολογητικών (άρθρο 2) απαιτείται και η προσκόμιση Πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων. Με τον Α.Ν. 2029/1939 «Περί τροποποίησης και συμπληρώσεως διατάξεων περί οργανώσεως της εκπαίδευσως και καταστάσεως των εκπαιδευτικών λειτουργών, στο άρθρο 25, σχετικό με τις εξετάσεις εισαγωγής στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, αναφέρεται εκ νέου ότι απαραίτητο δικαιολογητικό για τη συμμετοχή στις εξετάσεις απαιτείται από τις αρχές η διαβίβαση «κατ' αίτησιν των ενδιαφερομένων πιστοποιητικών περί των κοινωνικών φρονημάτων επιτρέπον την εγγραφήν». Η επίκληση του δικτάτορα Ι. Μεταξά για την κατάλυση της εξουσίας με την επιβολή της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου από τον κίνδυνο του κομμουνισμού μετουσιώνεται σε ρητή απαγόρευση των «μη φρονηματισμένων» από τη συμμετοχή τους σε οτιδήποτε αφορά την εξέλιξή τους.

Η κυβέρνηση Θ. Σοφούλη με το Ν. 516 του 1948 θα καθιερώσει τα Πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων και σε όλο το δημόσιο βίο της χώρας (Μπρατάκος, 1998).

Το Β.Δ. της 24/11/1953 «Περί ενάρξεως και λήξεως του ακαδημαϊκού έτους των εγγραφών, μετεγγραφών και εισιτηρίων εξετάσεων των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» δεν μεταβάλλει την κατάσταση ως προς την απαραίτητη προσκόμιση του Πιστοποιητικού Κοινωνικών φρονημάτων για τη συμμετοχή των υποψηφίων σπουδαστών στις εισιτηρίες εξετάσεις και έτσι στο άρθρο 5 απαιτείται «Σημείωμα της οικείας Αστυνομικής Αρχής ότι υπέβαλλεν αίτησιν εκδόσεως πιστοποιητικού περί της νομιμοφροσύνης του, επιτροπούσης την εγγραφήν του». Το Β.Δ. 765/29/10/1960 «Περί της ενάρξεως και λήξεως του σχολικού και διδακτικού έτους,, τα των εισιτηρίων εξετάσεων κλπ. Της Σχολής Νηπιαγωγών» προϋποθέτει και για τις εισιτηρίες εξετάσεις στις σχολές νηπιαγωγών την προσκόμιση «Σημειώματος της οικείας Αστυνομικής Αρχής ότι υπέβαλλεν αίτησιν εκδόσεως πιστοποιητικού ανεπιλήπτου διαγωγής της, επιτροπούσης την εγγραφήν της».

Σημαντική αλλαγή θα επέρχεται το 1964 από την Κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου του Γ. Παπανδρέου όπου καταργούνται τα Πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων. Ειδικότερα για την εισαγωγή των υποψηφίων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ο μεταρρυθμιστικός Ν. 4379/1964 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της γενικής (στοιχειώδους και μέσης) εκπαίδευσως» δεν απαιτεί πλέον, για πρώτη φορά μετά το 1938, την προσκόμιση πιστοποιητικού για την εισαγωγή στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες (αλλάζει και ο τρόπος εισαγωγής αφού πλέον η εισαγωγή γίνεται χωρίς ειδικές εξετάσεις, αλλά με τον βαθμό του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου). Η μη προσκόμιση των Πιστοποιητικών θα ισχύσει για λίγους μήνες αφού μετά την Αποστασία θα κρίνεται ως απαραίτητη η προσκόμισή τους από τους υποψηφίους των Παιδαγωγικών Ακαδημιών.

Η Δικτατορία που επιβάλλεται στη χώρα το 1967 αναφέρεται εκ νέου η προσκόμιση των Πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων με τον Α.Ν. 129/1967 ενώ το 1971 με το Ν.Δ. 842/1971, δεν θα απαιτείται πλέον η «έγκριση» της Αστυνομίας στα πλαίσια του «εκδημοκρατισμού» της χούντας που επιχειρήθηκε. Αυτή ήταν και η τελευταία νομικά αναφορά σε Πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων κατά τη διαδικασία εισαγωγής στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Στον ευρύτερο δημόσιο τομέα οριστική κατάργηση των Πιστοποιητικών θα επέλθη το 1981.

2. ΤΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΖΑΡΙΦΕΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ

Από το αδημοσίευτο Αρχείο της Ζαριφείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης που βρίσκεται στο Αρχείο του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης αντλούμε έντυπα Πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων τα οποία είναι από την περίοδο της δεκαετίας του 1960. Έτσι λοιπόν για την διαδικασία απόκτησης του Πιστοποιητικού ο υποψήφιος υποβάλλει αίτηση στον Σταθμό Χωροφυλακής της Ελληνικής βασιλικής χωροφυλακής και αυτός εκδίδει «Υπηρεσιακό Σημείωμα» όπου αναφέρεται το ονοματεπώνυμο της υποψηφίας και ότι η συγκεκριμένη υπέβαλλε προς την χωροφυλακή δικαιολογητικά «δια την χορήγησιν αὐτῶ βεβαιώσεως νομιμοφροσύνης ήτις θα εκδοθῆ παρά της Διοικήσεως Χωρ/κης και θα διαβιβασθῆ παρ' αὐτῆς εἰς την Παιδαγωγικὴν Ακαδημίαν Αλεξανδρουπόλεως». Το συγκεκριμένο έγγραφο το υπογράφει ο εννομοτάρχης Διοικητής του Σταθμού. Το Γραφείο Εθνικής Ασφάλειας της Διοίκησης Χωροφυλακής της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής με Βεβαίωση βεβαιώνει «ὅτι ας προέκυψεν εκ της γενομένης ερεῦνης η (ονοματεπώνυμο, πατρώνυμο, μητρώνυμο, τόπος γεννήσεως και κατοικίας, ετών) δύναται ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῶν φρονημάτων να συμμετάσχει εἰς τον διενεργηθησόμενον διαγωνισμόν Ὑμῶν. ΤΗ αιτήσῃ της ἀνωτέρω ἐκδίδεται η παρούσα προς διαβίβασιν Παιδαγωγικὴν Ακαδημίαν Αλεξανδρουπόλεως. Η παρούσα ἰσχύει μόνον δι' ἡν αἰτίαν ἐξεδόθη ἀπαγορευομένης της ἄλλης χρησιμοποίησός της». Ακολουθεῖ η ημερομηνία ἐκδόσεως της Βεβαίωσης (17 Νοεμβρίου 1965 και η υπογραφή ἀπὸ τον Διοικητὴ της Διοικήσεως Χωροφυλακής. Η Βεβαίωση φέρει και την φωτογραφία της υποψηφίας σπουδάστριας καθώς και χαρτόσημα.

Ὅσον ἀφορὰ τις υποψήφιες σπουδάστριες του μονοετοῦς σε διάρκεια σπουδῶν Τμήματος Νηπιαγωγῶν της Ζαριφείου Παιδαγωγικῆς Ακαδημίας και για αὐτές ἴσχυαν οἱ ἴδιες διαδικασίες για την συμμετοχή τους στην εἰσαγωγικὴ ἐξεταστικὴ διαδικασία. Ἐτσι και πάλι στο Αρχείο της Ζαριφείου καταγράφονται σχετικά ἐγγράφα. Πρῶτο ἐγγράφο και μάλιστα ἀπόρρητο εἶναι το Διαβιβαστικὸ του Γραφείου Ασφαλείας της Διοίκησης Χωροφυλακής του νομοῦ της Ελληνικῆς Βασιλικῆς Χωροφυλακῆς, το οποίο διαβιβάζει «ταυτῆριθμον και ταυτόχρονον βεβαίωσιν της Ὑπηρεσίας, περί των κοινωνικῶν φρονημάτων της εν θέματι, αιτούμενης της ἀποστολῆς ταύτης ὑμῖν, ἵνα χρησιμεύσῃ δια την εἰσαγωγήν της εἰς το παρ' ὑμῖν Τμήμα Νηπιαγωγῶν». Ὑπογράφει ο Διοικητὴς της Διοικήσεως. Ακολουθεῖ συνημμένα η Βεβαίωση η οποία βεβαιώνει «ὅτι ὡς προέκυψεν εκ γενομένης ἐρευνας η (ονοματεπώνυμο, πατρώνυμο, μητρώνυμο, τόπος γεννήσεως και κατοικίας και ετών) δύναται ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῶν φρονημάτων να εἰσαχθῆ εἰς το Τμήμα Νηπιαγωγῶν της Παιδαγωγικῆς Ακαδημίας Αλεξ/λεως. Ὑπογράφει ο Διοικητὴς της Διοίκησης Χωροφυλακῆς του νομοῦ προέλευσεως της υποψηφίας.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά την παρουσίαση των παραπάνω δεδομένων μπορούμε να εξάγουμε σημαντικές διαπιστώσεις και συμπεράσματα για το θέμα των Πιστοποιητικῶν κοινωνικῶν φρονημάτων και την ἀπαραίτητη προσκόμιση τους κατά τη διαδικασία εἰσαγωγῆς των υποψηφίων σπουδαστῶν στις Παιδαγωγικὲς Ακαδημίες.

Το μέτρο της προσκόμισης Πιστοποιητικῶν κοινωνικῶν φρονημάτων ἀπὸ την πλευρὰ των υποψηφίων σπουδαστῶν ἀναδεικνύει το προπολεμικὸ (δικτατορία Μεταξά), το μετεμφυλιακὸ κλίμα και τη δικτατορία των συνταγματαρχῶν του 20^{ου} αἰῶνα στην Ελλάδα. Ο διαχωρισμὸς των Ελλήνων σε πατριώτες και μη ή σε εθνικόφρονες και μη ἀνάλογα με τις πολιτικὲς τους ἐπιλογές ταλάνισε τη χώρα μας για πολλά χρόνια. Στόχος ἦταν η στέρηση των «κομμουνιστῶν» ὅπως τους ονόμαζαν ἀπὸ κάθε συμμετοχῆ στο δημόσιο κυρίως βίο της χώρας θεωρώντας τους ὡς προδότες. Ἄλλωστε και τα δύο δικτατορικὰ καθεστῶτα που ἀπαιτούσαν Πιστοποιητικὰ κοινωνικῶν φρονημάτων (Μεταξάς, Παπαδόπουλος) κατέλαβαν την ἐξουσία με την ἐπίκληση του κινδύνου του κομμουνισμοῦ και της σωτηρίας της χώρας ἀπὸ τους ἐσωτερικούς ἐχθρούς του ἔθνους.

Ὅσον ἀφορὰ τους υποψηφίους σπουδαστές για τις Παιδαγωγικὲς Ακαδημίες εἶναι τραγικότερα τα πράγματα και το ἐξηγῶ. Πρόκειται για νέα παιδιὰ 17 και 18 ετών τα οποία στην ηλικία αὐτὴ ἀρχίζουν και διαμορφώνουν πολιτικὴ συνείδηση. Ἄρα αὐτὸ που ουσιαστικὰ

αντικατοπτρίζει η απαίτηση του Πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων είναι το πολιτικό φρόνημα του οικείου περιβάλλοντος του υποψηφίου σπουδαστή και όχι προσωπικά ο ίδιος. Μπορούμε να μιλήσουμε στο σημείο αυτό για ανελέητο και συνεχή διωγμό των διαφωνούντων και των οικείων τους από τα εκάστοτε πολιτικά καθεστώτα.

Η κοινωνική αδικία είναι τεράστια γιατί στερούν στην ουσία την κοινωνική ανέλιξη των νέων παιδιών η οποία, κατά τις δεκαετίες που πραγματευόμαστε, είναι συνεχής και επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της μόρφωσης και της φοίτησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Φυσικά για την πολιτεία της εποχής το μέτρο της προσκόμισης Πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων θεωρούνταν δίκαιο, αφού απέκλειε όλους του «εθνικά επικίνδυνους».

Ειδικά για την περίπτωση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών οι υποψήφιοι προέρχονταν από τα λεγόμενα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας και η φοίτηση σε αυτές έδινε σημαντική διέξοδο από τη φτώχεια της οικογένειάς τους. Δεν τολμώ να αναφερθώ στην ψυχολογία των παιδιών αυτών που στερήθηκαν το δικαίωμα στις εξετάσεις. Και φυσικά δεν είναι μόνον οι εξετάσεις, αλλά το γεγονός ότι κάποιοι άλλοι, που δεν τους γνωρίζουν καν, αποφασίζουν για τη ζωή τους θέτοντας τους μάλιστα ανυπέβλητα εμπόδια.

Το άλλο θέμα που πρέπει να θιγεί είναι σίγουρα το γεγονός ότι ένας εξωθεσμικός παράγοντας με την εκπαίδευση, η Ελληνική βασιλική χωροφυλακή, αποφάσιζε αν θα λάβουν μέρος στη διαδικασία εισαγωγής στις εξετάσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απόφοιτοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η θεσμικά αρμόδιες Αρχές, το ΥΠΕΠΘ και οι ίδιες οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν απών. Φυσικά προκαλεί προβληματισμό και η αναφορά στα Πιστοποιητικά περί «γενομένης έρευνας». Δηλ. τι είδους έρευνα πραγματοποιήθηκε και ποιος την έφερε σε πέρας.

Πρόκειται αδιαμφισβήτητα για μια από τις τρανταχτότερες περιπτώσεις κοινωνικής αδικίας στην ελληνική κοινωνία του 20^{ου} αιώνα, αφού σύμφωνα με τις πολιτικές πεποιθήσεις του καθενός και περισσότερο της οικογένειάς του είχαν το δικαίωμα ή όχι συμμετοχής στην εξεταστική διαδικασία των παιδαγωγικών Ακαδημιών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αντωνίου Χ., Αντωνίου Χρ., (2002), *Η εκπαίδευση των Ελλήνων Δασκάλων (1828-2000)*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Καραφύλλης Α., (2006), *Το προφίλ των αποφοίτων της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης τη δεκαετία 1941-1951*, στο: ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, Τ. 6-7, 2007, σελ. 167-181, Ατραπός.

Μπουζάκης Σ., (1998), Τζήκας Χ., Ανθόπουλος Κ., (1998), *Η κατάρτιση των Δασκάλων-Διδασκάλισσών και των Νηπιαγωγών στην Ελλάδα*, Αθήνα, Gutenberg.

Μπρατάκος Α. (1998), *Η ιστορία της Νέας Δημοκρατίας*, εκδ. Λιβάνη.

Ράπτης Ν., (1978), *Το Διδασκαλείο και η Ζαρίφειος Παιδαγωγική Ακαδημία Αλεξανδρουπόλεως*.